

УДК 785(07)

Людмила Обманець

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається сутність та зміст поняття «креативність» та висвітлено складові креативності як компоненту інструментально-виконавської підготовки, яка спрямована на оволодіння майбутніми вчителями музики творчими технологіями та формування в них зазначеного утворення. Виокремлено професійно важливі якості креативної особистості, що забезпечує її творчу активність. Важливе місце відводиться аналізу категорії «креативність» та стану окресленої проблеми у музично-педагогічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Аргументована необхідність креативного розвитку студентів в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Ключові слова: креативність, інструментально-виконавська підготовка, фахова підготовка майбутніх учителів музики.

В статье рассматривается сущность и содержание понятия «креативность» и освещены составляющие креативности как компонента инструментально-исполнительской подготовки, направленной на овладение будущими учителями музыки творческими технологиями и формирования в них указанного образования. Выделены профессионально важные качества креативной личности, которые обеспечивают ее творческую активность. Важное место отводится анализу категории «креативность» и состояния обозначенной проблемы в музыкально-педагогических исследованиях отечественных и зарубежных ученых. Аргументирована необходимость креативного развития студентов в процессе инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: креативность, инструментально-исполнительская подготовка, профессиональная подготовка будущих учителей музыки.

The article deals with the essence and content of the concept of «creativity» and highlights the components of creativity as a component of instrumental-executive preparation aimed at mastering future creative teachers of music by creative technologies and forming the said education in them. Obtained professional qualities of the creative person, which ensures its creative activity. An important place is given to the analysis of «creativity» category and condition indicated problems in musical and pedagogical research of domestic and foreign scientists. In article argued the need for creative development of students in the process of performing instrumental activities. The

influence of independent activity on the formation of student creativity. Disclosed the characteristics and conditions of the organization of independent activity are disclosed as prerequisites for the formation of the creativity of future teachers. Creative activities in the field of music art requires, the unanimous opinion of musicians, formation culture emotions, fantasy, imagination, developed intuition, curiosity, of ingenuity, the need for a fixed in search of novelty, independence. In the process of preparing instrumental performing training there is a constant search for expressive performance of musical works. Creative approach also allows the artist to find new ways of behavior, adapt to changing living conditions, optimal use of internal resources of the individual.

Key words: *creativity, performing instrumental activities, training of future specialists.*

У процесі розвитку виконавської діяльності склалася певна система інструментальної підготовки вчителів музики. Особливої актуальності в цьому контексті набуває фахова підготовка майбутнього вчителя музики у галузі мистецької освіти як зберігача цінностей інструментального мистецтва, діяльність якого спрямована на самореалізацію творчого потенціалу особистості та донесення до слухачів різних музичних творів тощо. Це зумовлено різними цілями та завданнями майбутньої практичної діяльності фахівців відповідного профілю. Головною метою діяльності вчителя-музиканта є власне виконання творів і найповніше розкриття перед слухачами їх художнього змісту. Тому одним з пріоритетних напрямків інструментальної підготовки майбутніх учителів музики ми вважаємо формування їхньої креативності під час інструментально-виконавської підготовки.

Креативність розглядалася, як правило, з трьох сторін: як процес творчості, як його продукт і як властивість особистості. Л. Шрагіна, М. Меєрович доповнюють – креативне середовище. Цей термін був тісно пов'язаний з теорією Д. Гілфорда, який виокремлював у ній оригінальність, швидкість, гнучкість.

Сучасні науковці вивчали процес креативного мислення (Д. Богоявленська, М. Лейтес, О. Матюшкін, Я. Пономарьов); розглядали креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг), інтелект як компонент креативності (Д. Гетцельс, П. Джексон, Е. Торренс), – самоактуалізацію особистості у зв'язку з креативністю (Л. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), рефлексію креативності і творчу продуктивність особистості, зокрема у педагогічній роботі (В. Пятруліс, М. Гнатко, У. Кала, В. Козленко та ін. Вчені Т. Сидорчук, Л. Степанова досліджували шляхи і засоби формування креативності; Т. Колошина, Г. Похмелкіна, В. Шинкаренко – розвиток креативності в педагогічному спілкуванні; Т. Галич, Л. Подимова, В. Сластьонін – креативність у зв'язку з інноваційною діяльністю учителя.

На думку Б. Ананьєва, креативність дозволяє ефективно використовувати наявні в арсеналі знання, уміння та навички в нових непередбачених ситуаціях для вирішення нестандартних професійних завдань [1, с. 137]. Завдяки креативності вчитель музики конструює нові засоби діяльності, відкриває нові для себе грані цього процесу. У музично-методичній науці під креативністю розуміють здатність суб'єкта до творчості, до конструктивного та нестандартного вирішення завдань, а також до усвідомлення власного досвіду.

Метою статті є визначення особливостей формування креативності майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки та виявлення основних складових креативності як важливого компоненту інструментально-виконавської підготовки.

Формування креативності у майбутніх вчителів музики є важливим компонентом у процесі інструментально-виконавської підготовки. Для формування креативності як глибинної властивості, що виражається в оригінальному баченні проблеми, необхідно здійснювати системний непрямий формуючий вплив, а цьому відповідає вплив через певний комплекс умов мікросередовища. «Занурення» музикантів до варіативного нерегламентованого середовища сприяє розвитку у них творчості, здібностей до самостійності, саморозвитку.

Практика музично-виконавського навчання має всі умови для того, щоб підняти педагогіку співробітництва до найвищої сходинки – співтворчості [3, с. 35].

Так, на думку Г. Ципіна, успішний професійний музично-виконавський розвиток студента, можливий лише в тому випадку, коли він у змозі самостійно здобувати необхідні знання й уміння, без сторонньої допомоги орієнтуватися у багатогранних явищах музичного мистецтва [8, с. 168].

Креативність – (лат. creatio – створення) – творча, новаторська діяльність [10]; новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості в якості незалежного фактора» [11]. Раніше у літературі використовувався термін «творчі здібності», однак пізніше почав витіснятися мовним запозиченням з англійської мови (creativity, creative). В російській мові, на думку професора І. Мілославського, терміном «креативний» позначається творчість, що «не тільки висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату. А слово «творчий» (рос. творческий) залишається зі своїм вихідним значенням, що не розрізняє діяльність результативну й, навпаки, безрезультатну» [9].

Креативність майбутнього вчителя музики - це здатність до творчого спілкування з мистецтвом, суб'єктивного бачення світу. Розвиток креативності студента значною мірою залежить від його професійної

свідомості. Якщо студент знатиме, якими якостями він мусить володіти, і якщо він усвідомлює, якою мірою у нього розвинені ці якості, він може свідомо прагнути до формування і розвитку цих якостей у собі [6].

Креативність дозволяє студенту знаходити нові засоби поведінки, адаптуватися до змінних умов життя, оптимально використовувати внутрішні резерви особистості. З цієї позиції доцільно виділити два типи креативності: поведінкову – як засіб адаптації та самовиразу й інтелектуальну, яка ефективно впливає на продуктивність діяльності.

Так, креативний компонент складає розвиток художньо-творчих умінь (музично-виконавських, імпровізаційних), які, у свою чергу, формують професійно важливі якості – емпатію, артистизм, рефлексію, самостійність, творчу активність, ініціативність. Він стосується можливості не тільки споживати, а й діяти, творити, втілювати в життя власні переконання, містить орієнтири самореалізації особистості студента в процесі виконавської діяльності [5, с. 33].

Однією з властивостей креативної особистості, без формування якої неможливо досягти певних результатів у інструментально-виконавській діяльності – сила волі. Передумовою розвитку волі є зацікавленість, що викликає потребу в діяльності. Це досягається різними способами, наприклад, введенням елементів, що збагачують заняття новизною і роблять його цікавим. Заняття, на якому студент відчуває себе співучасником того, що відбувається і відчуває радість творчості, стає також цінним стимулом, що сприятливо діє на стимулювання до творчої праці. Основним спонукальним мотивом, що надає волі поштовх до дії, є абсолютно чітке, конкретне і точне уявлення про мету дії. Далі необхідно, щоб були точно визначені засоби досягнення цієї мети. Кінцевий результат надихає на продовження праці [4, с. 24].

Креативність передбачає творче переосмислення результатів сприймання і ґрунтується на індивідуально-особистісному підході до осягнення музично-стильових явищ, суб'єктивному відтворенні інтонаційно-стильової специфіки музичних творів, потребі виявлення в музиці ці духовно-співзвучних стильових рис, спроможності до становлення творчо-продуктивних, музично-стильових уявлень, здатності до оригінального втілення музично-стильових уявлень у процесі інтерпретації музичних творів.

Креативний компонент виражає здатність до осягнення, трансляції інновацій, трансформації їх відповідно до конкретної ситуації, а також спроможність створення інновацій у процесі фахової діяльності тощо. *Креативність* – це сукупність тих властивостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особистості. З цієї позиції найбільш точним було б обговорення не загальної та спеціальної обдарованості, а загальних та спеціальних моментів обдарованості, до яких належить креативність. Креативність розвивається в процесі діяльності, з'єднується з

її провідними мотивами, виявляється як прагнення до самого процесу творчості, духовного поступу, самовираження та самоствердження.

Характерною властивістю наявності креативного компоненту в підготовці майбутнього вчителя є високий рівень творчої активності, яка спрямована на реалізацію музично-творчих здібностей у процесі сприйняття нового як духовної потреби особистості, що, у свою чергу, сприяє набуттю практичного досвіду. З позицій акмеологічного підходу оптимальною є система опосередкованого керівництва творчим процесом на рефлексивно-креативній основі. Особливого значення ця властивість набуває в процесі відтворення художньо-естетичного образу музичного твору. І. Немикіна, розглядаючи проблему виховання креативності в майбутнього впедагога, щільно пов'язує останню з ефективним пошуком форм, методів, засобів та прийомів, які активізують самостійність музичного мислення в процесі інтерпретаційної діяльності. У цьому процесі вона виявила деякий розрив раціонального й емоційного аспектів художньо-музичної діяльності (І. Немикіна).

Професійна значущість цієї якості підкреслюється тим, що в процесі її формування майбутній вчитель музичного мистецтва набуває здатності оперативно реагувати на зміни в художньо-музичному житті, враховувати і відображати їх у заняттях, сприяючи цим самим більш ефективному розвитку музичної і своєї духовної культури.

Отже, креативна особистість – це така особистість, яка має відповідні внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізичні задатки, специфіку когнітивної сфери), що забезпечують її творчу активність, тобто не стимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність та володіє такими індивідуальними особливостями психічних процесів як мислення, сприйняття, уява, відчуття, емоції, воля, пам'ять, увага, які сприяють досягненню творчих результатів у професійній підготовці.

Таким чином, креативний компонент є визначальним в оволодінні майбутніми вчителями творчими технологіями інструментально-виконавської діяльності. Адже професійну діяльність майбутнього вчителя-музиканта неможливо обмежити жорсткими рамками вирішення професійних завдань, за одностайною думкою дослідників цей вид діяльності має передусім творчий характер. Творча діяльність у сфері музичного мистецтва вимагає, за одностайною думкою музикантів, сформованості культури емоцій, фантазії, творчої уяви, розвиненої інтуїції, допитливості, винахідливості, постійної потреби у пошуках новизни, самостійності. У процесі інструментально-виконавської підготовки формування креативності майбутніх учителів музики відбувається постійний пошук виразних засобів виконання музичних творів.

Проведене нами дослідження дало можливість зробити висновок про те, що характерною властивістю наявності креативного компоненту в підготовці вчителя-музиканта є високий рівень творчої активності, яка

спрямована на реалізацію музично-творчих здібностей у процесі сприйняття нового як духовної потреби особистості, що, у свою чергу, сприяє набуттю практичного досвіду. Означені властивості сприяють ефективному процесу підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності. Особливого значення вони набувають в процесі відтворення художньо-естетичного образу музичного твору.

Подальші дослідження ми вбачаємо в аналізі сучасного наукового фонду знань щодо проблеми формування креативності майбутніх учителів музики в галузі мистецької освіти в процесі інструментально-виконавської підготовки на рівні змісту, форм і методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 228 с.
2. Гусейнова Л. В. Инструментально-виконавська творчість як засіб професійної підготовки педагога музиканта / Л. В. Гусейнова // Наукові записки Ніжинського педагогічного університету ім. Миколи Гоголя: Серія Психолого-педагогічні науки. – № 1. – Ніжин : НДПУ, 2002. – С. 103–105.
3. Каузова А. Г. Гуманно-личностный подход и развивающие тенденции в фортепианно-исполнительском обучении // Преподаватель. –1999. – № 4.– С. 33–36.
4. Маркевич Д. Психологические факторы в фортепианном обучении / Д. Маркевич // Ребёнок за роялем: Педагоги-пианисты социалистических стран о фортепианной педагогике. Сборник статей / Ред. Г. Балтер. – М. : Музыка, 1981. – С. 21–27.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2010. – 274 с.
6. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. Посібник. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1997. – 248 с.
7. Сергеева Д. Н. Развитие креативности педагогов в процессе разрешения конфликтов. Образование и наука. 2016;(5):107-122. DOI:10.17853/1994-5639-2016-5-107-122.
8. Цыпин Г. М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика / Г. М. Цыпин. – СПб. : Алетейя, 2001. – 320 с.
9. Mednich S.A. The associative basis of the creative process // Psychol. Review. 1969. № 2
10. Torrance E. P. Guiding creative talent – Englewood Cliffs. – NY: Prentice-Hall, 1964.
11. Torrance E. P. The Torrance Test of creative thinking: Technical-norm manual. III, 1974.